

Прикази Reviews Comptes rendus

Knjiga o nama: naučno istraživanje položaja akademske zajednice u periodu reforme Univerziteta u Beogradu

Ivana Gačanović. Univerzitet i kultura revizije. Antropološka analiza. 2019. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, Centar za antropologiju javnih i praktičnih politika i Dosije studio

Nagrada Dušan Bandić za najbolju monografiju iz oblasti etnologije i antropologije u 2019. godini pripala je teorijsko-kvalitativnoj studiji *Univerzitet i kultura revizije. Antropološka analiza* za pionirski doprinos datoj temi u domaćoj etnologiji-antropologiji.

Autorica, doc. dr Ivana Gačanović, naučni saradnik na Institutu za etnologiju i antropologiju na Filozofskom fakultetu, objašnjava pojmove kao što su kultura revizije, reforma univerziteta, scijentometrija, društvo znanja, globalne rang-liste univerziteta, merkantilizacija obrazovanja, politički neoliberalni kontekst i sl. U pitanju su pojmovi i povezani procesi koji su ključni za razumevanje savremene globalne akademske situacije u svetlu tzv. „krize univerziteta”. Zatim, autorka analizira značaj savremenih akademskih reformi u najvećoj srpskoj akademskoj zajednici, na Univerzitetu u Beogradu. Iako istraživanje reforme Beogradskog univerziteta ima tradiciju u okviru etnološko-antropoloških istraživanja, autorka, pored teorijskog doprinosa, koristi i kla-

sične antropološke metode za istraživanje, kao što je polustrukturisani dubinski intervju sa ključnim ispitanicima. Iz ugla univerzitetskih poslenika/informanata, u ovoj knjizi su, po prvi put, jasno artikulirani i objašnjeni određeni pojmovi značajni za razvoj akademske zajednice, kvaliteta studija, studente ali i buduće studente. Međutim, mnogo važniji zaključak koji donosi ova monografija tiče se rezultata naučnog rada. Naime, na osnovu intervjua s univerzitetskim radnicima, autorka ukazuje da je politika „publish or perish“ suprotna, tačnije kontraproduktivna ideji da se naučno-nastavni kadar stimuliše da objavljuje veliki broj naučnih radova u prestižnim inostranim časopisima. Naime, ispoljava se kontraefekat koji se ogleda u sniženom kvalitetu naučnih radova, predavanjima i rada sa studentima.

U okviru četiri opširna poglavlja, autorka nas vešto suočava sa pitanjem smisla legitimiteta univerziteta kao institucije, ograničavajući svoje istraživanje na period od početka reforme visokoobrazovnih ustanova u Srbiji, koja je započeta potpisivanjem Bolonjske deklaracije. Najvažniji teorijski koncept „kultura revizije“/“revizorska kultura“/“društvo revizije“, Gačanovićeva definiše kao vid posebne kulture u okviru domaćih visokoobrazovnih reformi koja radi povećanja produktivnosti akademskih radnika uključuje mehanizme za kontrolu, procenu i ocenu univerziteta (radnika i institucije), što povratno utiče na akademsku zajednicu i njihov odnos prema radu (9–10, 20). Međutim, upravo je ovaj koncept i predmet tumačenja

u monografiji pošto je njegovo značenje vremenski i prostorno uslovljeno društvenim promenama i fenomenima koje kultura revizije pokreće ili ima za cilj da promeni. Autorka upravo u svojoj knjizi i podseća da kultura revizije prenebregava specifičnosti različitih univerzitetskih tradicija i praksi ponaosob i da vodi standardizaciji različitih sistema univerzitetskog poslovanja.

Autorka izlaže savremeni antropološko-istorijski pregled reformi univerzitetskog obrazovanja na globalnom nivou koje su, okvirno gledano, počele 1960-ih u posleratnoj Americi. Sagledavajući antropološki pristup revizije univerzitetskog obrazovanja kao vid kulturne prakse, pre svega kroz radove Krista Šora, Suzan Rajt i Merilin Stratern, autorka ukazuje i na manjkavosti takvog pristupa, kao što je nepostojanje interesovanja među antropolozima za šire društvene probleme i univerzitet u celini, već se interes odnosi isključivo za poziciju antropologa u novim uslovima.

U studiji autorka podseća da „zlatno doba’ univerziteta zapravo nikada i nije postojalo” iako se može debatovati da li je u prošlosti u nekom uslovima sistem visokoškolskog obrazovanja bolje funkcionisao (59). Takođe, Gačanovićeva ukazuje na probleme koji nastaju u kvantitativnom pristupu ocene univerziteta. Naime, ona smatra da nije problem u kvantitativnim podacima već je problem što imaju „ulogu ključnog dokaza o postignućima univerziteta kao obrazovnih institucija” (97). S tim u vezi, Ivana Gačanović problematizuje tvrdnju o merljivosti kvaliteta i ukazuje na probleme kao što su neujednačeno vrednovanje naučnog i nastavnog rada, različita metodologija koja dovodi do različitih rang pozicija univerziteta, diskutabilnost samih indikatora i korišćenje kriterijuma iz tehničko-tehnoloških nauka za (pro)ocenu društveno-humanističkih nauka.

Veliku pažnju autorka poklanja razumevanju Bolonjske deklaracije koja je u Srbiji potpisana 2003. godine. Ovaj dokument je ključan za razumevanje revizije univerziteta u Srbiji zato što se uzima kao ključni model visokoškolskog obrazovanja. Osnovni principi ove Deklaracije su mobilnost, kompatibilnost i uporedivost diploma, odnosno podsticanje internacionalizacije visokog obrazovanja. Međutim, kako primećuje autorka, jedna od glavnih kritika internacionalizaciji jeste standardizacija principa i kriterijuma univerziteta iz različitih socio-kulturnih sredina, kao i to da se za neuspehe reforme krivi naučna zajednica.

Analizirajući, s jedne strane, dokumenta relevantna za ovu temu, kao što su pravilnici i zakoni o vrednovanju naučno-istraživačkih rezultata istraživača i, s druge strane, intervju, autorka opsežno obrazlaže i probleme sa kojima se direktno suočavaju profesori Beogradskog univerziteta ali ukazuje i na prednosti uvođenja Bolonjske deklaracije u Srbiji. U razgovorima sa nastavnicima Beogradskog univerziteta (prof. A. Palavestra, prof. M. Porčić i doc. dr M. Milosavljević sa Odeljenja za arheologiju Filozogskog fakulteta, prof. R. Jankov sa Hemijskog fakulteta i N. Bokan sa Matematičkog fakulteta) izdvajaju se sledeće teme: proces Bolonjske reforme, institucionalizovani mehanizmi kontrole kvaliteta univerzitetskog rada i stanovišta o domaćoj akademskoj zajednici. Prema nekim njenim ispitanicima, promene u metodama unapređenja kvaliteta naučno-nastavnog rada uticale su na sukobe unutar akademske zajednice ali, paradoksalno, i na snižavanje kvaliteta naučnog rada. Najvažnije kritike reforme su sledeće: umesto opsežnih višegodišnjih studija koje bi rezultovale knjigom, forma se skraćuje radi objavljivanja više naučnih članaka (i dobijanja više bodova); počinje

da se boduje „sve”, uključujući i bodovane sažetaka sa konferencija; scijentometrijski metodi vrednovanja akademskog rada ne doprinose kvalitetu istraživanja; nemogućnost uklopljavanja društveno-humanističkih nauka u sistem procene koji je osmišljen za prirodno-tehničke nauke. Međutim, među njenim ispitanicima su se takođe čuli stavovi da se novim pravilnicima o vrednovanju akademski radnici samo teraju da „rade svoj posao”, zato što mnogi, u stvari, nisu ni sposobni ni kompetentni da objavljuju u međunarodnim časopisima, kao i da je objavljivanje na engleskom jeziku neophodno za uključivanje u globalne naučno-istraživačke tokove.

Autorka kontekstualizuje reformu Beogradskog univerziteta u okviru tekućih reformi koji su zahvatile pre svega evropske univerzitete i, na taj način, pokazuje da problemi sa kojima se susreću univerzitetski radnici u Beogradu i strahovi koje imaju, slični su i nastaju kao proizvod sličnih procesa koji se dešavaju svuda u

svetu. Ona naglašava da kritičari revizije u svetu i u Srbiji „ne beže” od javne odgovornosti” već podsećaju da je moguće drugačije sprovesti reviziju, kao što je uvođenje specifičnijih, relevantnijih ili sopstvenih kriterijuma za društvene nauke (190–191). S tim u vezi, značaj ove monografije je višestruk. Ne samo da je to prva opsežna antropološka knjiga „o nama”, a samim tim i kamen temeljac za nova istraživanja, već je i studija koja jasno obrađuje jedan „totalni društveni fenomen” čiju su deo svi koji rade na univerzitetima u Srbiji. Autorka nudi objašnjenja za to „šta nam se događa”, ali ostaje dovoljno fleksivna, a njena monografija dovoljno fleksibilna za drugačija i nova tumačenja ove teme.

Marija Brujić

*Institut za etnologiju i antropologiju
Filozofskog fakulteta, Univerziteta u
Beogradu
marija.brujic@f.bg.ac.rs*